

УДК 811.133.1

СЕМАНТИКО-ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СЕГМЕНТОВАНИХ ВИСЛОВЛЕНЬ У СУЧАСНОМУ ФРАНЦУЗЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

Медведєва Н. О.

Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди

У поданій статті розглядаються семантико-прагматичні особливості застосування сегментованих висловлень у сучасному французькому художньому дискурсі, визначається їхня роль у побудові тексту. Крім того, сегментовані висловлення аналізуються як одна з основних рис ідіостилю письменника.

***Ключові слова:** ідіостиль письменника, рольова поліфонія, сегментоване висловлення, тематичний рух (прогресія).*

В предложенной статье рассматриваются семантико-прагматические особенности использования сегментированных высказываний в современном французском художественном дискурсе, определяется их роль в построении текста. Кроме того, сегментированные высказывания анализируются как одна из основных черт индивидуального писателя.

***Ключевые слова** идиостиль писателя, ролевая полифония, сегментированное высказывание, тематическое движение (прогрессия).*

This article describes the semantic and pragmatic peculiarities of use of segmented utterances in modern French fiction discourse. The author defines the role of segmented utterances in the text formation. Besides, the segmented utterances are analysed as one of the features that characterize writer's individual style.

***Key words:** writer's individual style, role polyphony, segmented utterance, thematic progression.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими завданнями. На сучасному етапі розвитку французької мови сегментовані висловлення являють одну з основних синтаксичних тенденцій організації висловлення. З'явившись у розмовному мовленні, дані конструкції набули значного поширення в усіх функціональних стилях мовлення завдяки гнучкій структурі й можливості надати емоційного наголосу практично будь-якому компоненту висловлення. Багатогранність сегментованих висловлень обумовлює підвищений інтерес лінгвістів (Ш. Баллі, ЖіР. леБідуа, П леГоффік, В Г Гақ А А Андрієвська, А. К. Васильєва, Є. А. Реферовська, Ж. Г. Тамін, Ф. Гаде, О. Новаковська та ін.) до дослідження таких конструкцій. Однак, незважаючи на численні роботи науковців, присвячені цим висловленням, ряд проблем, зокрема їх семантико-прагматична характеристика в художньому дискурсі, залишається недостатньо вивченим, що обумовлює **актуальність** цієї статті.

Визначаючи **об'єктом** даної роботи сегментацію висловлення в сучасній французькій мові, **предметом** дослідження вважаємо семантико-прагматичні особливості сегментованих висловлень у сучасному французькому художньому дискурсі. **Мета** статті – проведення комплексного семантикопрагматичного аналізу сегментованих висловлень як однієї з характеристик ідіостилю письменника у сучасному французькому художньому дискурсі, передбачає виконання наступних **завдань**:

- визначення ролі сегментованих висловлень у побудові дискурсу;
- вивчення проблеми оповідача й рольової поліфонії у художньому творі;
- дослідження особливостей ідіостилю ряду французьких письменників XX – поч. XXI ст.

Виклад основного матеріалу дослідження Сегментовані висловлення є яскравим прикладом синтаксичних конструкцій, в основі яких лежить принцип актуального членування, що "полягає в ідеї інформаційної прогресії" [12, с. 573] і характеризується наявністю двох компонентів: теми й реми. Зауважимо, що в процесі філогенезу актуальне членування є первинним. Спираючись на точку зору Г. Гійома, процес продукування висловлення можна уявити як низку етапів: у свідомості мовця формується певна інтенція, на потенційному рівні мови обирається певна пропозитивна модель, яка наповнюється семантично і дещо трансформується під час актуалізації, тобто переходу від мови до мовлення, залежно від мети, яку переслідує мовець. Іншими словами, висловлення слугує результатом взаємодії синтаксичного членування, яке обумовлено законами мови, актуального членування, що відображає рух "думки мовця, який представляє собою низку послідовних переходів від найменш інформативно насичених частин висловлення до найбільш насичених: тема являє початок руху думки, а рема – розвиток цієї теми" [6, с. 5]. При цьому особливістю сегментованого висловлення вважається те, що його тема завжди представлена відокремленим сегментом, тоді як рема – основним висловленням, яке містить прономінальний субститут теми з метою збереження логікограматичної структури висловлення. Крім того тема сегментованої конструкції виражає найважливішу інформацію, оскільки мета сегментації – підкреслити, виділити суб'єктивно найважливіше.

Лінгвісти зазначають, що актуальне членування характеризує не лише окреме висловлення, але й текст, причому фразовому зчепленню сприяє саме тематичний компонент [12, с. 572], тобто тема відіграє текстоутворюючу роль.

Дж. Браун і Дж. Юл наділяють тему двома основними функціями в дискурсі:

- а) зв'язування з попереднім висловленням шляхом підтримання зв'язної точки зору;
- б) початкова точка для подальшого розвитку тексту [1, с. 46].

При цьому в разі сегментації тема виконує не лише функцію своєрідного міжфразового "конектора", але й наділяється значним емпатичним навантаженням. Натомість рематична частина, як правило, передає нову інформацію з приводу теми.

Взаємодія тематичних і рематичних компонентів переслідує одну мету – розгортання повідомлення в певний текст [8, с. 3]. Порядок слідування теми й реми залежить від комунікативної задачі, поставленої мовцем, відображає комунікативномисловий рух його думки, що отримав назву комунікативного динамізму. Лінгвісти констатують, що тема передає найнижчий ступінь комунікативного динамізму, тоді як рема – найвищий [12, с. 573].

Залежно від типу тема-рематичних відношень між висловленнями тексту виникає певна тематична прогресія, яка визначається послідовним або паралельним способом розвитку мовлення [6, с. 5]. У зв'язку з цим лінгвісти розрізняють три основні типи тематичної прогресії, за допомогою яких можливо дослідити роль сегментованих висловлень у художньому дискурсі:

1) прогресія з постійною темою, яка характеризується повтором одного й того **референта** в декількох висловленнях, що слідують одне за одним; в цьому випадку тема відноситься до різних рем. Даний тип прогресії характеризує, як правило, розповідний текст [7, с. 95; 11, с. 35; 12, с. 573]:

Pourquoi le choix du train s'imposait-il à son esprit? Il allait, le train, vers une destination inconnue, un hiver éternel, un nulle part sans humanité à travers l'Europe; il avançait, le train, il bougonnait, comme une vivante coquille transportant sa chair intérieure, qu'il crachait sur le quai de la gare, à l'arrêt. Il fulminait, il ronronnait. Oui, le train convenait (3, p. 362).

Les gens de la ville, ça les étonne toujours que nous mangions les hérissons. Et pourtant, eux, ils mangent bien des oursins! (6, p. 12).

2) проста лінійна прогресія, де вся рема або її частина попереднього висловлення є джерелом теми в наступному висловленні. Цей тип прогресії найкраще застосовувати для описових і пояснювальних текстів [7, с. 95; 11, с. 35; 12, с. 573]:

Je portais une robe bleue, une copie de Dior que Véra m'avait faite avec l'aide de "ma petite couturière", comme elle persistait à nommer une homasse à bras de gigot. Je l'aimais beaucoup, cette robe (4, p. 63).

Elle nous recommanda fortement de prendre quelques anges en bois aux ailes dorées. Ils avaient des crochets dans le dos, ces anges: on pouvait les suspendre au mur! (1, p. 20–21).

3) прогресія з похідними темами виникає за наявності основної теми, або гіпертеми, яка є точкою прикріплення ряду підтем [7, с. 95; 11, с. 35; 12, с. 573]:

Tout était détruit sur le visage de Paul. Il avait eu le nez cassé au cours d'une rixe à Toulon, avec des marins qui rentraient d'Indochine. Le crâne, il était rasé, brûlé, comme roussi, une lande après l'incendie, souvenir d'un reportage vécu de trop près en Iran, aux côtés de Red Adair, le "pompier volant", l'homme qui savait éteindre les puits de pétrole en les soufflant à la dynamite (5, p. 45).

Le propriétaire de la maison – qui habitait Bologne – depuis longtemps avait délégué ses pouvoirs à la jeune femme. Elle louait donc le second étage à Lassner, le premier étant réservé au propriétaire et à sa famille pour la saison d'été. Quant au rez-de-chaussée, il était inhabitable, tous les plâtres gorgés d'humidité et ses carrelages soulevés ou enfoncés un peu partout (7, p. 43).

Гіпертема при прогресії з похідними темами представлена то в тематичній, то в рематичній частині. При цьому, за словами Ф. Невьо, вона може бути як експліцитною (перший приклад – *le visage*), так і контекстуально обумовленою (другий приклад – *la maison*).

Звернімо увагу, що в разі використання сегментації мовець може надати тематичного значення й емпатичного наголосу одразу декільком компонентам дискурсу:

J'aurais même pu croire à un miracle si ma mère ne les avait pas emportés avec elle, les miracles, dans la terre grasse du cimetière du Soleil. Elle y croyait pourtant, maman (2, p. 25).

У наведеному прикладі темою першого висловлення є *miracle* (диво), тоді як у другому – *maman* (мати). Використовуючи сегментовані конструкції, мовець, вочевидь, намагається підкреслити, що для нього велику роль відіграє віра в диво й що цю віру йому привила його мати. Для автора висловлення ці два поняття стоять поряд і нерозривно пов'язані між собою.

Інколи застосування сегментації надає протиставного відтінку й підкреслює відмежування, відокремлення певної особи (осіб) від інших:

Arlette et Madame Diane, dit-il en les saluant de la tête, s'occupent de la cuisine. Ça reste à faire, ça aussi. Les autres femmes, elles n'ont qu'à passer après nous et ramasser le blé perdue (8, p. 113).

У даному прикладі мовець розподіляє **обви'** між жінками: двох **вих** він просить зайнятися приготуванням обіду, оскільки це важливо (цей факт підкреслюється сегментованою структурою), а іншим пропонується підбирати зерно, яке впало. Виділяючи *les autres femmes*, мовець ніби відокремлює їх від *Arlette* і *Madame Diane*.

Більш експліцитно протиставне значення ілюструє наступний приклад, де жінка описує власні погляди і погляди своєї матері на заміжжя й принципи вибору майбутнього чоловіка:

Elle s'occupait à peine de moi et rêvait cependant de me faire épouser un aristocrate. Aux jeunes gens titrés qu'elle invitait, elle glissait dans l'oreille le chiffre de ma dot. Moi, je me fichais d'être comtesse ou marquise. Je vous l'ai dit: comme une sainte idiote, j'attendais l'amour! (7, p. 244).

Отже, використовуючи сегментовані висловлення мовець переслідує певну мету – звернути увагу реципієнта на найважливіше. При цьому вибір типу сегментованого висловлення

цілковито залежить від мовця, у художньому творі – від письменника. Мається на увазі, що мовець суб'єктивно обирає той компонент висловлення, який буде виконувати роль теми, і його позицію в висловленні, тобто структурну модель (реприза, антиципація, прономінальне емфатичне відокремлення), а також за необхідності підсилює значення теми за допомогою ізолятив і спеціальних уточнюючих слів. Однак, незважаючи на те, що художній твір – це фікція, герой має власну думку (хоча й дану автором), оскільки письменник "приміряє" безліч образів, інколи навіть пише їх з реальних людей, які оточують його, тобто висловлення персонажів не обов'язково відображають погляди самого автора, вони представляють синтез власної думки письменника й позиції, яку, на його думку, займає його герой.

Таким чином, у процесі дослідження художнього дискурсу виникає проблема ролі поліфонії, яка полягає "в ідеї багатьох голосів у одному висловленні" [13, с. 90], при цьому мовець частково або повністю знімає з себе відповідальність за висловлення. У художній літературі найчастіше присутні два голоси: голос автора і голос його уявного героя. Крім того, необхідно також враховувати можливість імпліцитної або експліцитної присутності третьої особи в комунікації, тобто кількох персонажів.

Виходячи з теорії поліфонії, лінгвісти наголошують на існуванні декількох типів мовця. П. ле Гоффік розрізняє мовця-locuteur і мовця-énonciateur, де énonciateur є фізичною особою, яка продукує висловлення, а locuteur – автором висловлення. О. Дюкро виділяє три типи мовця: того, хто здійснює акт комунікації, бере на себе відповідальність за цей акт (le locuteur); мовця в самому собі, тобто особу, яка виконує роль "виробника" висловлення, індивіда, фізична та ментальна робота якого дозволила продукування цього висловлення (l'auteur); безпосереднього оповідача (l'énonciateur) – особа (голос), що здійснює ілюктивний акт [5, с. 12]. Інколи всі ці мовці представлені однією особою, проте частіше різними.

Крім того, лінгвісти (П. ле Гоффік, Ж.-К. Анскомбр, О. Дюкро, Ж. Мешлер, А. Ребуль, Г. А. Золотова) звертають увагу на необхідність розрізняти мовця-суб'єкта (sujet-énonciateur) і граматичний або логічний суб'єкт висловлення, оскільки вони можуть мати різних референтів:

Quant à Joseph, il me parut un peu étranglé par son col amidonné (c'est toujours comme ça après les vacances), mais il avait néanmoins belle allure dans un complet gris clair, brillamment éclairé par une cravate socialiste de satin rouge (6, p. 195).

У наведеному прикладі мовець-суб'єкт – маленький хлопчик, тоді як граматичний суб'єкт представляє *Joseph*, друг головного героя.

Отже, висловлення завжди має автора, однак його референційна співвіднесеність може не співпадати з особою фізичного мовця. У художніх творах важливу роль відіграє особа оповідача, а саме: його присутність, відсутність або ототожнення з персонажем. А. В. Лепетюха зазначає, що якщо оповідач не бере участі в історії, яку він розповідає, то його розповідь характеризується як різнорідна (гетеродієгетична). Цей тип розповіді, імовірно, характеризує оповідь від третьої особи. Читач відчуває себе спостерігачем, а репліки героїв асоціюються в його уяві з цими героями, а не з особою оповідача, у даному випадку письменника. Серед проаналізованих творів (див. список джерел ілюстративного матеріалу) прикладом гетеродієгетичної розповіді можуть слугувати романи К. Клеман і Е. Роблеса. Розповідь, у якій оповідач фігурує серед протагоністів, є однорідною (гомодієгетичною) [5, с. 12]. У цьому разі, вочевидь, мається на увазі оповідь від першої особи, де особу оповідача ми ідентифікуємо на основі певних прямих або непрямих відомостей, хоча не виключені випадки, коли особа оповідача так і залишається невідомою. У подібних творах оповідач частково асоціюється з автором роману. Цей тип оповідача представлений, наприклад, у творах Ф. Грульт і П. Шарраса. Існує ще один тип творів – автобіографічні – де письменник виконує роль оповідача. Такий тип розповіді, коли "оповідач є дійсним героєм сюжету й je-оповідач розповідає про самого себе, ототожнює себе з персонажем, отримав

назву автодієгетичної розповіді" [5, с. 12] і представлений романами К. Арноті й М. Паньоля. Таким чином, на думку Ж.-К. Анскомбра і О. Дюкро, оповідач може обрати два стереотипи поведінки стосовно до персонажів:

1) частково або повністю ототожнювати з персонажами, беручи відповідальність за їхні ілюкутивні акти;

2) віддалитися від персонажів, асоціюючи їх з особою, що відрізняється від нього і яка може бути детермінованою або ні [9, с. 175].

Отже, "мовець через продукування висловлення здатний здійснювати мовленнєві акти двома шляхами: ідентифікувати оповідача з тим чи іншим "голосом" або надавати право голосу іншим, змушуючи розмовляти персонажів і надаючи їм деякої реальності. При цьому оповідач може діяти "поза" сюжетом згідно з комунікативною стратегією мовця або разом із персонажами здійснювати ілюкутивні акти "всередині сюжету" [5, с. 12].

Зважаючи на вищенаведене, стає очевидним, що письменник – це мовець, який або передає власні думки (автобіографічні романи), або чужі погляди й почуття, що може набувати експліцитної (коли оповідачем є певний герой твору) або імпліцитної форми (експліцитний оповідач відсутній). Як наслідок, висловлення в художньому дискурсі є синтезом сприйняття дійсності автором твору і його уявлень про можливу мовленнєву поведінку його героїв, тобто мовлення героїв – це відображення мовлення письменника, а точніше його ідіостилю. Під ідіостилем розуміється сукупність мовно-когнітивних механізмів створення текстового простору певним автором, що відрізняє його дискурс від інших [2, с. 23].

У рамках цієї статті, ідіостиль письменника розглядається неопозитивного літературознавства або стилістики, а в лінгвістичному аспекті, а точніше визначаються особливості застосування сегментованих висловлень як характеристика ідіостилю автора. У роботі аналізується 8 романів різних письменників ХХ – поч. ХХІ ст. (див. список джерел ілюстративного матеріалу). Як основні критерії використовуються наступні: загальна кількість сегментованих висловлень, переважання певної структурної моделі (репріза або антиципація), наявність ізолянтів і спеціальних уточнюючих слів, що супроводжують тему, використання подвійної сегментації і конструкцій з прономінальним емфатичним відокремленням (*insistance pronominale*).

Отже, аналіз наведених творів показує, що сегментація найчастіше використовується авторами-жінками: Ф. Грульєт, К. Арноті, Ж. Клеман, що обумовлено, імовірно, більш експресивним жіночим мовленням. З точки зору структурної моделі спостерігається незначне переважання репрізи, тобто сегментованого висловлення пропозитивною темою. Так із загальної кількості 619 прикладів сегментованих висловлень, що слугували матеріалом для написання даної статті, 49% представляють репрізу, тоді як 41% – антиципацію, 10% складають сегментовані конструкції з двома темами (подвійна сегментація) і прономінальним емфатичним відокремленням. Зазначимо, що домінування конструкцій з постпозитивним сегментом (антиципація) характеризує твори Ф. Саган і Ф. Грульєт, які містять майже половину сегментованих висловлень з антиципацією від загальної кількості проаналізованих прикладів. При цьому особливістю роману Ф. Грульєт можна назвати застосування репрізи переважно з конструкцією типу *moi, je* і у випадку теми, що супроводжується ізолянтами. Останнє обумовлено фіксованою ініціальною позицією ізолянтів. Загальною ознакою проаналізованих творів вважаємо різноманітність і багатство вираження теми й прономінального субститути.

Відмінності між романами полягають у використанні ізолянтів і спеціальних уточнюючих слів, що супроводжують темувикористання подвійної сегментації конструкцій з прономінальним емфатичним відокремленням. Так, ізолянти відсутні у творах Ф. Саган і П. Шарраса, Е. Роблес і П. Шаррас не використовують подвійну сегментацію, тоді як Ф. Грульєт досить часто виносить в сегмент два компоненти висловлення. Конструкції з прономінальним емфатичним відокремленням не представлені у творі М. Паньоля, натомість

роман Е. Роблеса ними дуже насичений порівняно з іншими проаналізованими творами. Так, Е. Роблес використовує конструкцію з ПЕВ у 25% випадків сегментованих висловлень. Імовірно, це пояснюється тим фактом, що конструкції з ПЕВ використовуються в авторських репліках, тоді як у діалогах і незалежних висловленнях головних героїв дуже рідко.

Наведені особливості певним чином характеризують ціх письменників, однак при цьому зауважимо, що отримані результати відображають деякі тенденції застосування сегментації тим чи іншим автором і не можуть сприйматися як повний аналіз ідіостилю. Це обумовлено, по-перше, тим, що було проаналізовано лише один художній твір окремо взятого письменника, а ґрунтовний аналіз ідіостилю потребує більш глибокого і комплексного дослідження всієї творчості письменника, часу й обсягу написання творів, а також врахування самої особистості письменника, його оточення, стилю життя. По-друге, частота застосування сегментованих висловлень варіює залежно від типу роману й оповідача, наявності інших персонажів, діалогічності мовлення, ступеня емоційної напруги роману.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Сегментовані висловлення не лише відіграють когезійно-когерентну роль у дискурсі, але й виражають певні прагматичні наміри мовця: підкреслити, виділити тему на рівні дискурсу, передати певний емоційний стан мовця, протиставити дві або більше осіб, предметів, точок зору, підкреслити власну позицію. Оскільки сегментовані висловлення є частиною дискурсу, то тема даних конструкцій часто представляє гіпертему тематичної прогресії у дискурсі, яка може набувати трьох основних форм: прогресія з постійною темою, проста лінійна прогресія, прогресія з різними темами. Крім того, завдяки сегментації існують випадки наявності одразу кількох тем, що значно підвищує експресивну насиченість фрагменту дискурсу. Поширеність сегментованих висловлень у художньому творі є однією з характеристик ідіостилю письменника й обумовлюється низкою чинників: типом розповіді (єтеродієгетична, гомодієгетична, автодієгетична), наявністю оповідача й інших героїв у творі, як наслідок, поширеністю діалогічного мовлення, де сегментація використовується частіше, ніж у монологічному, а також рівнем емоційності твору.

Отже, розглянуті вище семантико-прагматичні особливості сегментованих висловлень у художньому дискурсі можуть бути використані при повному аналізі ідіостилю того чи іншого письменника, що представляє перспективи для подальших досліджень.

Література

1. Браун Дж. Анализ текста / Дж. Браун, Дж. Юл; [пер. с англ. В. З. Демьянков] // *Общественные науки за рубежом*. Р/Ж. Серия 6. Языкознание. – 1985. – № 1. – С. 43–46.
2. Брославська І. Я. Ідіостиль і концептуальна ідіосфера автора у художньому дискурсі / І. Я. Брославська, І. С. Шевченко // *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна*. – 2012. – № 1003. – С. 22–27.
3. Гийом Г. Принципы теоретической лингвистики / [Общ. ред., послесл. и коммент. Л. М. Скредлиной] / Гюстав Гийом. – М.: Прогресс, 1992. – 224 с.
4. Золотова Г. А. Коммуникативная грамматика русского языка. / Г. А. Золотова, Н. К. Онипенко, М. Ю. Сидорова; [под общ. ред. доктора филол. наук Г. А. Золотовой] – М., 1998. – 528 с.
5. Лепетюха А. В. Тема-рематична ізотопія в монологічних і діалогічних надфразових єдностях (матеріалі сучасної французької художньої прози): автореф. дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.05 "Романські мови" / А. В. Лепетюха. – К., 2010. – 20 с.
6. Матвеева Т. Ф. Актуальное членение высказывания коммуникативная организация текста описательного типа: автореф. дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.01 "Русский язык" / Т. Ф. Матвеева. – М., 1984. – 17 с.
7. Минкин Л. М. Проблемы высказывания и текста в лексической и грамматической семантике (на французском языке): [Учебн. пособ. для студ. ф-тов иностр. яз.] / Л. М. Минкин, С. А. Моисеева, И. С. Шевченко; [под общ. ред. И. С. Шевченко]. – Харьков: Харьковский гос. пед. ун-т им. Г. С. Сковороды, 2001. – 138 с.
8. Слюсарева Н. А. Категориальная основа тема-рематической организации высказывания-предложения / Н. А. Слюсарева // *Вопросы языкознания*. – 1986. – № 4. – С. 3–15.

9. Anscombre J.-C. L'argumentation dans la langue / J.-C. Anscombre, O. Ducrot. – [2e édition]. – Bruxelles Liège : Pierre Mardaga Editeur, 1988. – 184 p.
10. Goffic P. le Grammaire de la phrase française / P. Le Goffic. – Paris : Hachette, 1993. – 592 p.
11. Neveu F. Progressions et ruptures thématiques : Aspects de la technique descriptive dans "La Condition humaine" / F. Neveu // L'information grammaticale. – 1995. – № 67. – P. 35–38.
12. Charaudeau P. Dictionnaire d'analyse du discours / P. Charaudeau, D. Maingueneau. – Paris : Editions du Seuil, 2002. – 667 p.
13. Moeschler J. Dictionnaire encyclopédique de pragmatique / J. Moeschler, A. Reboul. – Paris : Editions du Seuil, 1994. – 580 p.

Джерела ілюстративного матеріалу

1. Arnothy C. Embrasser la vie / Christine Arnothy. – Paris : Fayard, 2001. – 418 p. – (EV).
2. Charras P. Dix-neuf secondes / Pierre Charras. – Paris : Mercure de France, 2003. – 146 p.
3. Clément C. La valse inachevée / Catherine Clément. – Paris : Calmann-Lévy, 1994. – 525 p.
4. Groult F. La passé infini / Flora Groult. – Paris : Éditions J'ai lu, 1984. – 224 p.
5. Labro P. Un début à Paris / Philippe Labro. – Paris : Gallimard, 1994. – 350 p.
6. Pagnol M. Le temps des secrets. Souvenirs d'enfance. Tome 3 / Marcel Pagnol. – Paris : Éditions de Fallois, 1988. – 288 p.
7. Roblès E. Venise en hiver / Emmanuel Roblès. – Paris : Éditions du Seuil, 1981. – 288 p.
8. Sagan F. Les faux-fuyants / Françoise Sagan. – Paris : Julliard, 1991. – 194 p.